

תפקידם בנענוע גרוטסקי ומדבא- הגברים קרים קירה, עם שמן התרופות, וכך גם הנשים... היצורים האלה פולטים קולות שימחה ומנסים לשיר עם קלארה, עם לוסה ואתי. יש להם קולות צוחחניים חדים. התזמורת מנגנת שירילכת והם מלווים אותו במחזאות-כפיים ונקישות רגל. ליום יש משדו לא מציאותי ונורא בחמישי שים הידיות הקטנות, המכוסות סכנות, וצמודים המקישים על הזרועות, ברגלים הקטנות הרוקעות בקרקע. האם שוב נתקפתי בהזיה? לא, אני חיה, אני שיר מעת, אני רואה... בפניה, ללא תנועה, כהום הלהט של השמש, קהל רוחותי רפאים מפוספסים, עיניים שקועות עמוק בחוריהן, מפחדים ממות, מתבוננים כי מחזה המטורף בלי להבין...

תיאור הקונצרט המטורף והמשכו מובא להלן: "אנשי האסאס צוחקים. הצחוק, המוסיקה, הגמדים ונשף המסכות הזה הפך למחזה כלי-כך מחריד, שהבנות רועות מחד. הצירצורים שלנו נבלעים כי צחוק אדיר, מפורץ... די! צועק מנגלה והכל נעצר. זרוע צונחת, צחוק הופך לי העווה, השימחה המלאכותית מסתלקת מן הפרצופים שנשענים מזהירים. האם יש לדון טענות? לא, האדון צחק דיו, הגמדים הנאה לאחריהם. החגיגה תמה, כפי בור ומנחם נראה הרופא הנאה חוצה את המחנה, ובקפכותו עם הגמדים הי צרחני והמאוישר שלו. מי יכול היה לחלום על השמדתם של יצורים קטנים כאלה, הי משתעשעים מכל דבר? מנגלה צוחק אותם, הוא נראה משועשע מאד, הוא הגדול כל כך, השולט בקטנים כל כך. יום אחד הוביל בעצמו את קבוצתו הי עליוה והבוטחת - לגזים. הקומדיה תמה... מארי סיפרה לי, שאחרי הגמדים גילה עניין בתאומים. כדי לאסוף תאומים עבר במחנה הצוענים ונכח בעת שהגיעו מישלוחים. התאומים היו חיוניים, כבדי להמשיך במחקריו על התורשה ועל הי גוע. מה הוא עושה בהם? ניסויים שונים. למשל, הוא ממת שניים באותו זמן, כי אותה צורה, מנתח את גופותיהם, ורושם בקפידה את תוצאותיו..."

תיזמורת על תנאי הוא, כאמור, מיסמך מחידי, שבאחרונה נעשה לפיו סרט מרגש בכיכובה של השחקנית הבריטית המעולה ואנסה רדגרייב. כנראה בשל תמיכתה של השחקנית במאבק הפלסטיני לא הגיע הסרט לישראל, וחבל.

תיעוד

שפאר

אחת הדמויות התמוהות בצמרת של הרייך השלישי הוא אלברט שפאר. אדריכל נאצי צעיר זה, שהמפלגה שימשה לו כר נרחב למיזוי כשרונותיו, מייצג את הדור הצעיר שבהנהגה הנאצית. עם פרוץ המילחמה העולמית מונה על-ידי היטלר לשר החינוש והייצור המילחמתי, משרה שבה התגלה כבעל כושר אירגוני נדיר, שהצליח להאריך את המילחמה.

אחרי המילחמה הועמד שפאר בשורת הנאשמים הראשונה במישפטי-נירנברג. שם אמר בין השאר: "אני מניח כי אם היה להיטלר אי-פעם ידיו, אני הוא הי אישי" וקיבל על עצמו את האחריות ה-מינסטריאלית לזוועות הרייך השלישי. הי תום המישפט נשאל כיצד נתאפשרו זוועות אלה והשיב: "זו הפעם הראשונה בהיסטוריה, שכוח עצום בלתי מוגבל היה, יחד עם ההמצאות הטכנולוגיות החדישות ביותר, היו מרוכזים בידי אדם יחיד."

21 שנים ישב שפאר בכלא שפנדאו כי פושע מילחמה. באותה עת חיבר את ספר זכרונותיו בתוככי הרייך השלישי. ספר

רצוף תיאורים עמוסי צביעות מחד, ובעל עוצמה אתונטית מאידך, שיש בכוחו לפענח את סוד האנשים שניצבו בראש מנגנון הזוועות הנאצי.

שפאר הוא מאותם אנשים הזקוקים ל- "אורים ותומים", לדמות מנחה, והוא לא טורח אפילו להסתיר זאת. כבר בקטעי הפתיחה הוא מספר: "אחרי שהשלמתי את בחינותי, התקבלתי כאסיסטנט של פרופסור מסאנוב. מצאתי בו את הקאפי ליומרי הראשון שלי - עד אשר, מקין

שר-הימוש שפאר
"אם היה להיטלר ידיו אני הוא האישי"

שבט שנים, תפס את מקומו אדם אחר, רבי-עוצמה ממנו... ואת פגישתו הרא- שונה עם אותו, "אדם אחר" מתאר שפאר כך: "נראה היה כאילו נכרך הוא ונרתע במיקצת נוכח קבלת-שנים סוערת זו. כאי שר פתח בקול חרישי, בהיסוס ובכיושנות מזה, לא נשא נאום חוצב להבות כי אם מעין ההצאה היסטורית, היתה התרשמותי ממנו חיונית למדי..." והתוצאה: "מיים אחרים לאחר-מכן, בינואר 1931, נישאתי לסנף המפלגה כדי להצטרף לשורותיה. התקבלתי כחבר מס' 474481"

את ראשית הקאריירה שלו בצמרת נאצית החל שפאר כאדריכל יורף גבלס, החדש של שריהתעמולה יורף גבלס, למחרת הבחירות של מארס 1933, שהעלו את היטלר לשלטון. עד מהרה הגיע לפגישתו הראשונה עם הפיהרר, כשיבידו תוכנית לתפאורה בכינוס המפלגה בניי רנברג. היטלר אמר באותה פגישה רק מילה אחת, "מסכים", שהפכה את שפאר מקורב למלכות. "מעמדי כאדריכל של היטלר הפך לגבי במהרה צורך-חיים, שבו דבקתי בכל מאדיו. בטרם מלאו לי שלושים שנה ראיתי לפני את הפיכויים היותר-מסעירים שאדריכל יכול לחלום עליהם..." אחד מאותם סיכויים היה להורי סוף את המוסרפת היסטורית לבניין הי קנצלר, מפני "חלון לא היה לי נוח דיו, אי אפשר היה לראות אותי מכל הצדדים. ככלות הכל, אינני יכול לשכך על און החלון כשמחצית גופי בחיין..." כדברי היטלר.

מבין שברי זכרונותיו של שפאר אפי שר לעמוד על כמה מתכונותיו של היטלר. לר. על תוכניתו לעיצובה-החדש של ברלין אמר הפיהרר: "רוחבן של שדרות שאנס אליוה מגיע ל-100 מטר. אנו נבי לול את השדרות שלנו רחבות יותר כי עשרים מטר." על בית המנוחה של היטלר לר כתב שפאר: "כך ישב לו איפוא הפיהרר, שבוי-מרוקו, כשמול חלונו מת-

נשא האונטרסברג, שהאגדה מספרת כי הקיסר קארל הגדול שוכן בתוכו, שקוע בתרדמה ומצפה ליום שבו יקום ויכונן מחדש את הרייך במלוא תיפארתו. היטלר ייחס לאגדה זו משמעות סמלית אקמו-אלית, ומצא בה השלכות על אישיותו הוא: "אתה רואה שם מומל? את הי אונטרסברג. אין זה מקרה שמישכני נמי צא בדיוק מולו!..." ועל משאביו נמי-פיים של היטלר, שאיפשרו את החזקת בית המנוחה: "גובש הרעיון, כי פיר-סוב דיוקנו של היטלר על גבי כולים יזכה אותו בתמלוגים. חלקו מכל בול היה נעיר ביותר, אך מאחר שדיוקנו היי פעע ככל סדרות הכולים, זרמו מיליונים לקופתו הפרטית, שבורמאן היה מופקר עליה..."

בתיאור חייו הפרטיים של היטלר משר-בצים כמה קטעי וידוי, כמו: "הרבה נשים מעריצות אותי מפני שאינני נשוי. לתועה זו היתה חשיבות מיוחדת בתקני-פת המאבק. זה כמו אצל שחקן קולנוע: ברגע שהוא מתחנן, הוא מאבד חלק ניכר מקיומנו עיניו הנשים, הרואות בו אילוף." עד כאן היטלר. ומוסיף שפאר: "היטלר היה בטוח כי ינחן בהשפעה אירוטית חזקה על נשים. אולם גם בתחום זה היה מלא חשדות וסיוגים; הוא נהג לומר, כי מעולם אין הוא יודע אם אשה מעדיפה אותו על-פני גברים אחרים בתור רייכסקאנצלר או בתור אדולף היטלר; מכל מקום, חזר והדגיש, נשים אינפלרי-ננטיות ומבריקות אין הוא סובל בקיר-כתו..."

שפאר הקים במהירות את לישכת הרייך החדשה, עליה אמר לו היטלר: "מבין אתה, אני כשלעצמי הייתי מסתפק בהתי-לט כבית קמן ופשוט לגמרי בכרלין. יש לי די כוח ויוקרה. אין לי כל צורך בפאר כזה. אבל האמן לי: אלה שיבואו אחרי יהיו זקוקים מאוד למיסגרת ייצוי-גית מפוארת כזאת. יהיו ביניהם כאלה שרק תודות' לאמצעי-עזר מסוג זה יהיו מסתלים לשמור על כוחם ומעמדם הי שילפוני..."

מעט אחרי פרוץ המילחמה העולמית מונה שפאר לשר החימוש, ועד מהרה

**..נמר של ייד"
ליוס השואה**

הפך אתה מדמויות המפתח של הצמרת הנאצית. נושא השמדת היהודים ושאר בני הגזעים הנחותים כימעט שאינו מוזכר. גיובש לאקוני מסביר ומתאר שפאר את המהלכים הלוגיסטיים של המילחמה, את שאלות האירגון ואת כל מה שאינו נוגע לשחיקה האנושית.

החידוש הגדול בסיפורו של שפאר הוא בתיאורים הרבים של היטלר בסיטואציות שונות - של לחץ ושל רוחה, בפני המון ובמיסגרות מצומצמות. פרק הציני ני מכולם, שכותרתו "השואה" (אינו מת-כוון לשואה של יהודי אירופה אלא ל-פרק האחרון בתולדות הרייך השלישי). מובא סיפור סופו של היטלר, כפי שחזה בו המחבר. הרייך כן אלף השנים אך רק תריסר שנים:

"בניין לישכת הרייך, שאותו הקמתי לפני שבט שנים, כבר נמצא כמזוה האר-מילריה הכבדה של הצבא האדום. אך תדירות הפגיעות בו היתה עדיין נמו-כה. ההרס נגרמו בו הפגזים הסובייטיים נראה בלתי-משמעותי לעומת השמות שי-עשו בה, כיצירה הארכיטקטונית שלי, כשבועות האחרונים מפוסים אמריקאים... שאוב חזר והודיע: 'הפיהרר רוצה לראות אותך'. כמה פעמים ב-12 השנים האתי רונות שמעתי נוסחה קבועה זו, שפתחה לפני את הדלת אל חדרו של היטלר!

אולם לא על זאת חשבתי בשעה שירדתי את חמישים המדרגות לערך אל מעמקי הבונקר... לפתע שלפני היטלר: 'שמע שפאר, מה, דרעךך, עלי לעשות - להי שאר כאן או לטום לברכסמאדן? יודל הודיע לי שרק עד מחר אפשר יהיה לצאת מכאן דרומה.' יעצתי לו להישאר בכרלין. לשם מה לו לטום לברכסמאדן? מה יעשה שם? הרי ברי, כי ברגע שתי-פול ברלין בלאריהי המערכה כולה תגיע לקיצה. ובמצב זה, הוספתי, סבור אני שאם אומנם אין מנוס מבר, מוטב שתסיים את חייך כפיהרר כאן, בכרלין, ולא כפליט במעון סוף-השבוע שלך..."

בין הדברים האחרונים שאמר היטלר לשפאר: "אין בדעתי להילחם. גדולה מדי הסכנה, שרק אפצע ואפול הי בודי הרופים. גם הייתי רוצה למנוע שאוייבי יתעללו בגופתי. על כן פקרתי שישרו אותה. העלמה בראון חפצה להסתלק מן העולם הזה יחד עמי, ואת בלונדי-אמית קודם-לכן בירייה. האמן לי, שפאר, קל לי לשום קין לחיי. רגע קצר ואני משוחרר מן הכב, נגאל מקיום רבי-יושרים זה..."

בבונקר של היטלר מצוי גם גבלס, שריהתעמולה, ושפאר מספר: "גבלס סיפר לי כי אשתו וששת ילדיו השתכנו כאן, בבונקר, כאורחים של היטלר, על-מנת - כפי שהתבטא - לסיים את חייהם במישל הפיטורי זה. כניגוד לי-היטלר, שלט ברגשותיו היטב. לא ניכר בו כי הרץ את דין עצמו ואת דין כל מישפחתו למות..."

פגישה אחרונה עם חברתו לחיים של היטלר, אלוה בראון: "קריב לחצות הלילה נמסר לי על-ידי אחד המשר-תים, מאנשי האסאס, כי אוה בראון מבקשת שאסור אליה. מצאתיה בקימון צרימירדות, כרוב חדרו הבונקר, ששימש לה חדר מגורים ושינה כאחד. ומאחר והיטלר פרש לחדרו לחטוף תנומה, יכול-נו לישוחח באיור-מפריע ובגילוי-לב. אוה בראון היתה היחידה מבין המיועדים למות בבונקר הזה, ששמרה על שלות-נפש ראוייה להתפעלות. בעוד גבלס הפגין פא-תום הרואי, בורמאן תר בקדחתנות אחר פתח-הצלה, היטלר דעך והפך בעודו בחיים לצל נפול חיות, ומאגדה גבלס כרעה תחת נטל שיברון-ליבה והתמוטטה כליל מצאתי את אוה בראון רגועה, כמי שהשלימה עם גורלה בנועם רוח טובה. מה דעתך על פקבוק שמפניה לכ-בור הפרידה? שאלה בחיין... בשעה שלוש לפנות-בוקר התעורר היטלר ושוב קם ממיטתו. ביקשתי למסור לו, כי ברי צוני להיפרד ממנו. יום ארוך זה ומארי רעותיו הויתרוני תשוש לחלוטין מבחינה גופנית ונפשית כאחד, כך שהששתי כי לא אוכל למשול ברוחי בפגישת-פרידה זו. והנה, זו הפעם האחרונה עמתי לפני האדם, אשר לו הקדשתי שתיים-עשרה משנות חיי, והוא ישיש מכורסם שידיו רועדות ומבטו כבוי. הייתי נרגש ומבול-בל. ואילו הוא, בעומרו מולי, לא גילה אף לא זיק של רגש לשלשה. נימת דבריו היתה צוננת: 'ובכן, אתה נוסע', אמר בנימה צוננת..." שפאר מספר כיצד עלה מהבונקר אל העיר הנצורה. הוא מתבונן לאחור, על לישכת הרייך, ומהרהר: "לפני שנים בנית אותה, אדריכל צעיר שהגורל היטיב עימי, מזעום-מה... ואילו עתה נפרדתי מעייה-המפולת של הבניין שהקמתי לתיפארת, ושל הטובות בשנות חיי גם יחד..."

את נפילתו בשבי ואת מישפטי גירני ברג מציג שפאר בתיאורים אפולוגטים ומעט הפגנים, כדי למצוא חן בעיני הקור רא המעריבי. הוא ממעלל לחלונות מנוש-אי ההשמדה, כולל השמדתם של מיל-יוני עובדי-כפייה, שהיו נתונים למרותו של בעל הזכרונות.

מצער מאוד, שההוצאה בעברית לא הקפידה על הגהות ועל העריכה. הספר שעל הדוכנים עשוי ברשלנות. אך פגמים אלה אינם מצמצמים את ממדי החוויה המזועזעת המצפה לקורא.

* בלונדי היה כלבו האהוב של היטלר.